

Atlantische Commissie

Rapportage draagvlakonderzoek NAVO onder het Nederlands publiek

Bart Koenen
Jilske Schotanus

C371000552
Maart 2024

Inhoudsopgave

1.	Managementsamenvatting	3
2.	Algemene resultaten draagvlak en kennis	6
3.	NAVO in de media	20
4.	Nieuwe kennis- en draagvlakvragen 2024	22
5.	Onderzoeksverantwoording	30

1. Management samenvatting

Management samenvatting

Toename kennis Nederlanders over de NAVO als organisatie

Vanaf november 2019 is er een gestage stijging van het aantal Nederlanders dat weet waar de NAVO als organisatie voor staat. De stijging van de kennis nam vooral toe na de inval van Rusland in Oekraïne in 2022. Ruim zeven op de tien Nederlanders geven in 2024 aan de NAVO te kennen en te weten waar de organisatie voor staat (71% versus 67% in 2023). Dat is het hoogste percentage sinds de eerste meting in maart 2019, toen 57% dit aangaf.

Meer Nederlanders vinden de NAVO van groot belang voor onze veiligheid

Negen op de tien Nederlanders vinden dat het lidmaatschap van de NAVO van groot belang is voor de veiligheid van ons land (90%). Na een jaar oorlog in Oekraïne was dit in 2023 al gestegen tot 88%. Voor de inval lag dit percentage jarenlang rond de 75%. Als belangrijkste NAVO-taak wordt het verdedigen van andere NAVO-lidstaten genoemd (92%), een taak waarbij Artikel 5 (een aanval op één is een aanval op allen) een belangrijke rol speelt. Een steeds grotere meerderheid van de Nederlanders staat achter Artikel 5. Zo stond in 2023 80% positief tegenover Artikel 5. In 2024 is dat gestegen tot 81%. Zelfs als het een cyberaanval op een NAVO-lidstaat betreft, vindt 49% van de Nederlanders dat Artikel 5 in werking moet worden gesteld.

NAVO levert positieve bijdrage aan de relatie met Amerika

Bijna driekwart van de Nederlanders vindt dat de NAVO een positieve bijdrage levert aan de relatie tussen de Verenigde Staten en Nederland (72%). Dat is een kleine daling ten opzichte van vorig jaar, toen 75% dat nog vond. De oorlog in Oekraïne was daar voor een gedeelte debet aan. Zo gaf in 2023 61% van het Nederlands publiek aan dat de oorlog gezorgd heeft voor een betere relatie tussen de VS en Europa, terwijl dit percentage in 2024 gedaald is naar 43%.

Nederlanders iets minder positief over de rol van Europa

Steeds meer Nederlanders vinden dat Europa goed in staat is om op defensiegebied Rusland het hoofd te bieden. Voorafgaand aan de oorlog was dat slechts 15%, maar in 2023 is dat aantal fors toegenomen tot 44%. Echter in 2024 is dit weer licht gedaald naar 42%. Meer Nederlanders dan een jaar geleden vinden dat de NAVO zich harder moet opstellen tegenover Rusland (64% in 2023 en 69% in 2024).

Draagvlak toetreding Oekraïne tot de NAVO

Twee derde van de Nederlanders vindt dat Oekraïne, al dan niet versneld, toe mag treden tot de NAVO (66%), al verbinden deze voorstanders hier wel voorwaarden aan. Zo vindt 36% van de voorstanders dat Oekraïne alleen lid mag worden als de oorlog met Rusland voorbij is. Tegenstanders zijn er ook: 13% vindt dat Oekraïne onder geen beding mag toetreden, ook niet nadat de oorlog met Rusland voorbij is.

Mark Rutte als Secretaris-Generaal

Ruim zeven op de tien Nederlanders geven aan dat Nederland er niet direct voordeel van heeft als een Nederlander de nieuwe SG van de NAVO zou worden (72%). De kans dat demissionair premier Rutte de nieuwe 'NAVO baas' wordt, wordt niet hoog ingeschat: 33% geeft premier Rutte een (zeer) grote kans, terwijl 50% hem een (zeer) kleine kans geeft.

Nederland slecht voorbereid op een mogelijke oorlog

Tot slot geeft 54% van de Nederlanders aan te vinden dat Nederland slecht voorbereid is op een eventuele oorlog. Zes op de tien vinden dan ook dat de Nederlandse overheid de bevolking beter zou moeten voorlichten over de mogelijke gevolgen van een oorlog. Een vorm van dienstplicht zou ook helpen: precies de helft van de Nederlanders is voorstander van het invoeren van een vorm van dienstplicht.

Achtergrondverschillen*

Kleine achtergrondverschillen, hoge mate van consensus

Bij de analyse is eveneens gekeken naar achtergrondkenmerken als leeftijd en opleidingsniveau. Opvallend is dat de verschillen op deze achtergrondkenmerken betrekkelijk klein zijn, iets wat duidt op een grote consensus onder de Nederlandse bevolking als het gaat om draagvlak voor de NAVO.

Iets lager kennisniveau jongeren

De rode draad bij de kennisvragen is dat jongeren in de leeftijd van 18 tot en met 29 jaar een wat lager kennisniveau hebben dan Nederlanders die ouder zijn. Vanaf de 30 jaar loopt de kennis evenredig op met hun leeftijd. Dit geldt voor nagenoeg alle kennisvragen die in het onderzoek zijn gesteld: hoe ouder men is, des te hoger de kennis over de NAVO.

Verschillen in draagvlak

Als het gaat om houding en draagvlak, dan geven jongeren in de leeftijd van 18 tot en met 29 jaar vaker dan oudere Nederlanders aan het antwoord 'niet te weten'. Hoewel het draagvlak op de meeste punten niet significant verschilt van oudere Nederlanders, zijn er op enkele punten grote verschillen, die hiernaast puntsgewijs zijn weergegeven. De tabellen met uitsplitsingen naar leeftijd zijn als losse bijlage bij de rapportage gevoegd.

Significante verschillen naar leeftijd:

	18 tot en met 29	30-plus
Invoering dienstplicht (% goed idee)	40%	52%
Leest dagelijks/wekelijks nieuws over de NAVO	39%	61%
Artikel 5 in werking bij aanval op Polen	49%	59%
Oekraïne meer steunen dan nu	37%	56%
Zorgen over NAVO bij verkiezingen Trump	71%	80%
Hardere opstelling NAVO t.o.v. Rusland	61%	71%

Verschillen naar opleidingsniveau

Bij de verschillen naar opleidingsniveau, is dezelfde tendens te zien, namelijk dat het kennisniveau van theoretisch geschoolde Nederlanders structureel hoger is dan het kennisniveau van praktisch geschoolde Nederlanders (op alle kennisvragen). Als het gaat om draagvlak zien we echter minder tot geen significante verschillen tussen praktisch en theoretisch geschoolden.

* De tabellensets naar leeftijd en opleidingsniveau zijn als aparte bijlage bijgevoegd bij de rapportage.

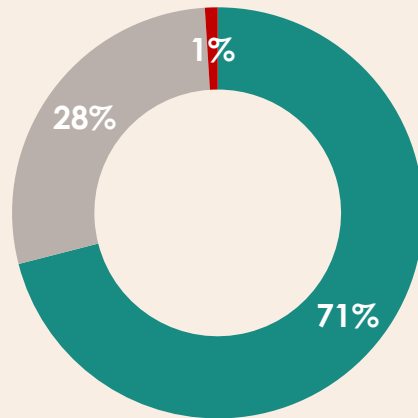
2. Algemene resultaten

Meer dan zeven op de tien Nederlanders kennen de NAVO en weten waar de organisatie voor staat, dat is een stijging ten opzichte van 2023

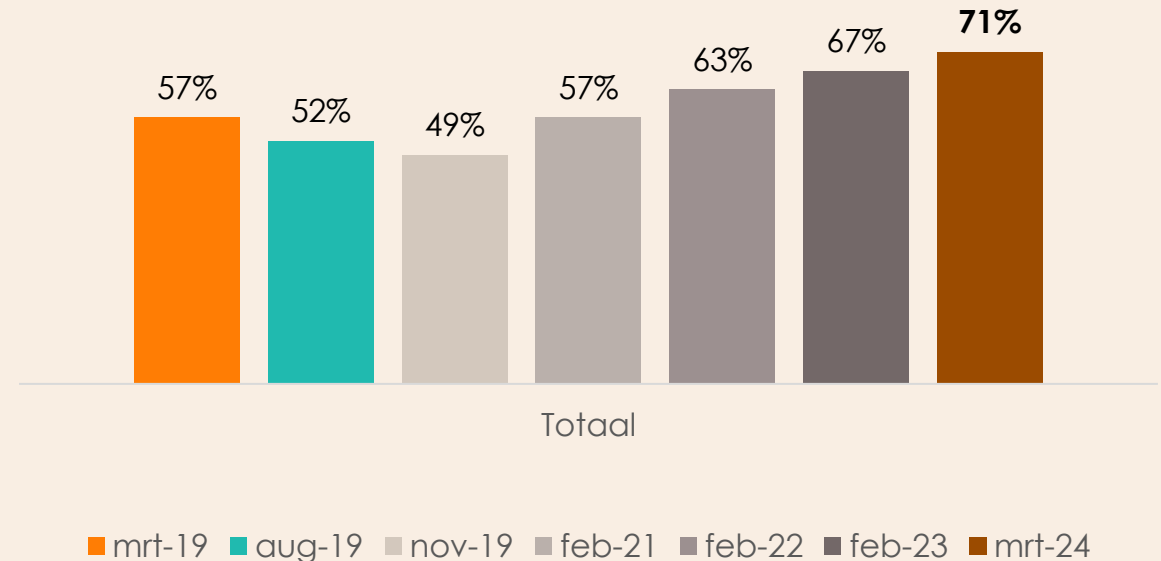
Het aantal Nederlanders dat weet waar de NAVO voor staat, stijgt gestaag sinds 2019.

Bekendheid NAVO

- Ja, en ik weet waar deze organisatie voor staat
- Ja, maar ik weet niet precies waar deze organisatie voor staat
- Nee, ik heb nog nooit van deze organisatie gehoord

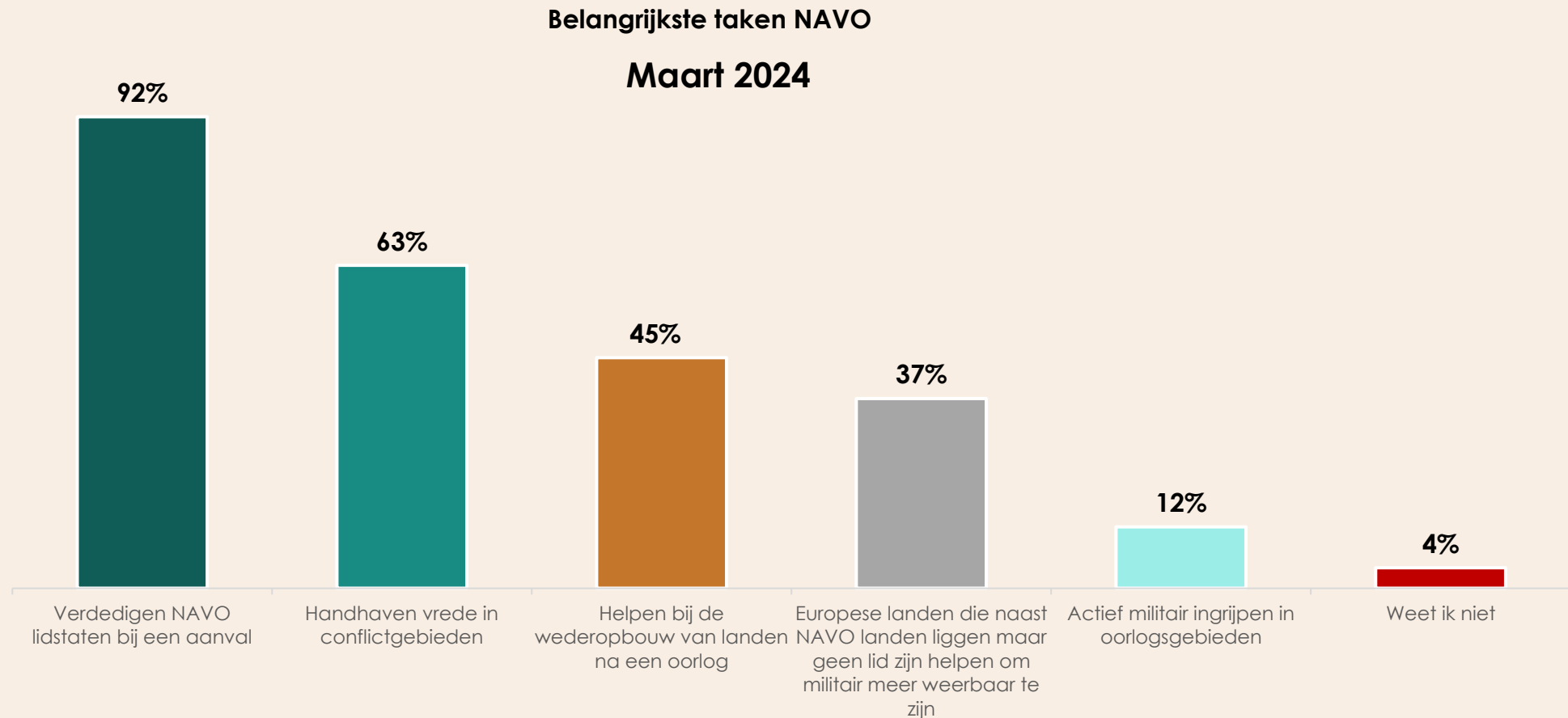
Percentage 'ja en ik weet waar deze organisatie voor staat' per meting

Vraag: Nederland is lid van de Noord Atlantische Verdragsorganisatie, ook wel de NAVO genoemd. Heeft u wel eens van deze organisatie gehoord?

De verdediging van andere NAVO-lidstaten - als zij worden aangevallen - wordt met voorsprong als de belangrijkste NAVO-taak gezien

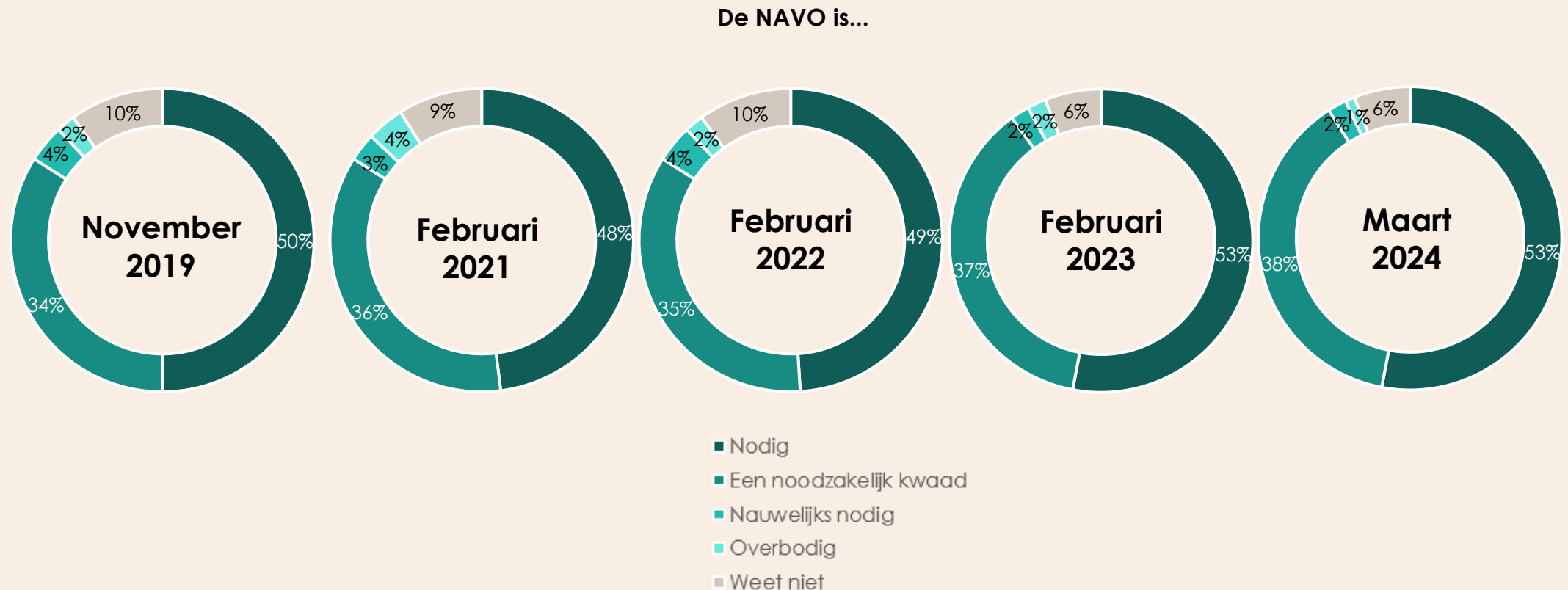
Bij de voorgaande metingen vond ook een (over)grote meerderheid van de Nederlanders de verdediging van andere NAVO-lidstaten de belangrijkste NAVO-taak.

Vraag: De NAVO werd in 1949 opgericht en bestaat dit jaar 75 jaar. De voornaamste taak is het verdedigen van de vrijheid en veiligheid van alle deelnemende landen. De NAVO bestaat momenteel uit 32 landen uit Noord-Amerika en Europa. Hieronder staan vijf taken van de NAVO beschreven. Welke drie taken vindt u het meest belangrijk?

Ruim de helft van de Nederlanders vindt de NAVO nodig, dat aantal is onveranderd sinds 2019

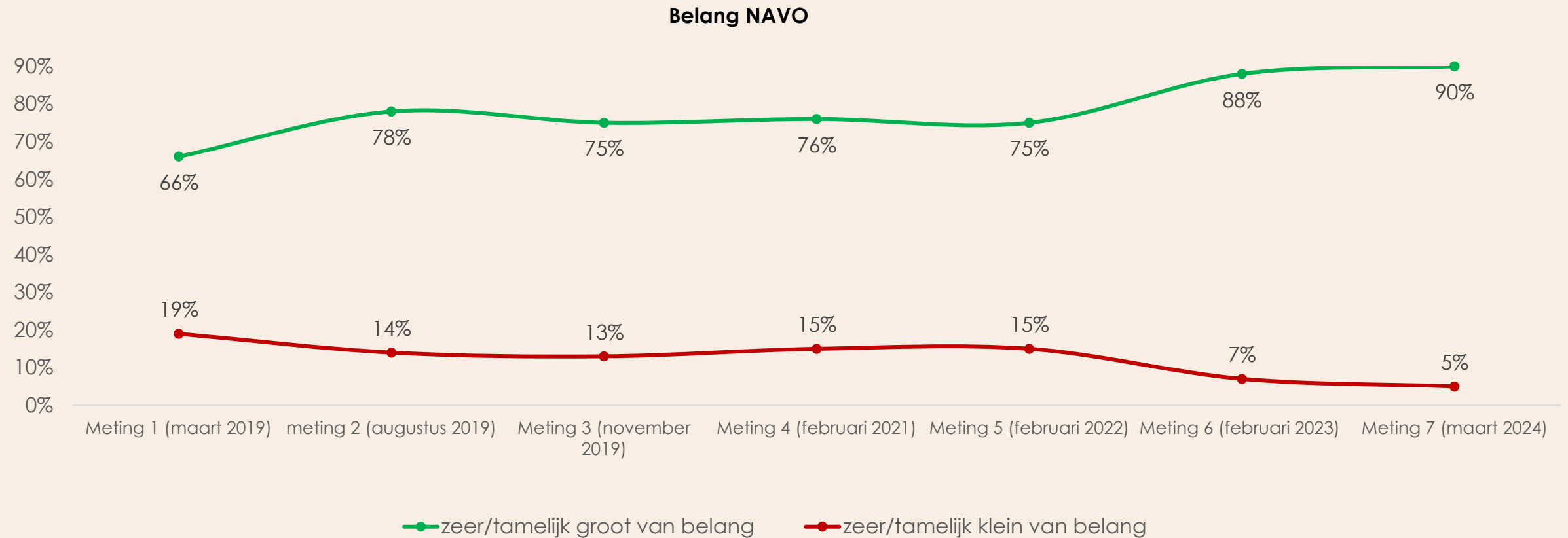
Een iets kleinere groep Nederlanders vindt de NAVO een noodzakelijk kwaad (38%). Ook dit aantal is in de loop der jaren weinig veranderd. Er zijn weinig Nederlanders die de NAVO nauwelijks nodig (2%) of overbodig vinden (1%). Het aantal Nederlanders dat geen mening heeft over deze stelling is in 2024 en 2023 lager dan ooit (10% in 2022 versus 6% in 2023 en 2024).

Vraag: Welke van de volgende uitspraken vindt u het meest van toepassing op de NAVO? De NAVO is...

Gestage stijging van het aantal Nederlanders dat vindt dat de NAVO van groot belang is voor de veiligheid van Nederland

Van 2019 t/m 2022 vond rond de driekwart van de Nederlanders de NAVO van belang voor de veiligheid van Nederland. Zelfs aan de vooravond van de inval van Rusland in Oekraïne is dat percentage hetzelfde als in de jaren daarvoor. In 2023 is dit aantal fors gestegen tot 88% en dit jaar nog verder naar 9 op de 10 Nederlanders (90%). Slechts 5% vindt de NAVO van klein of gering belang voor Nederland.

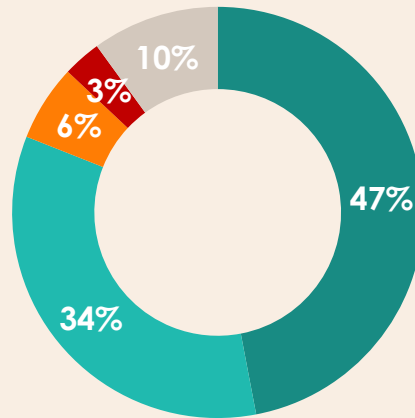

Vraag: Nederland is lid van de Noord Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), een organisatie die sinds 1949 bestaat. De NAVO kent momenteel 32 leden. In hoeverre is het lidmaatschap van Nederland aan de NAVO volgens u van belang voor de veiligheid van Nederland?

Een steeds grotere meerderheid - meer dan acht op de tien Nederlanders - staat achter Artikel 5 (een aanval op één is een aanval op allen)

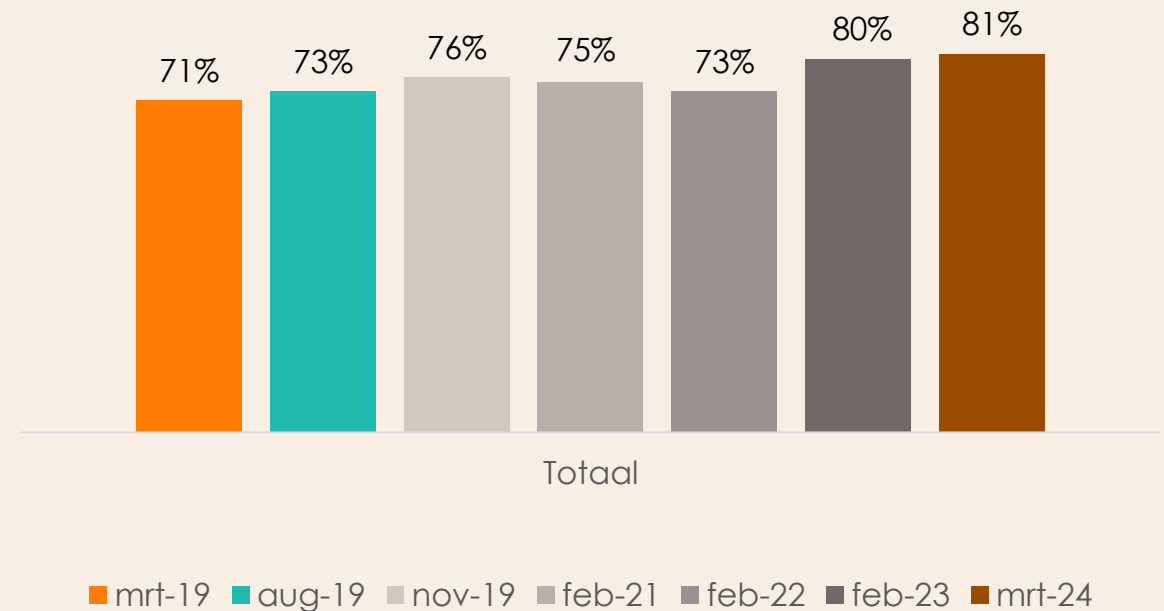
Het draagvlak voor Artikel 5 is sinds de inval van Rusland in Oekraïne (februari 2022) gestegen.

Draagvlak Artikel 5

- Zeer positief
- Tamelijk positief
- Tamelijk negatief
- Zeer negatief
- Weet ik niet

Percentage 'zeer/tamelijk positief' per meting

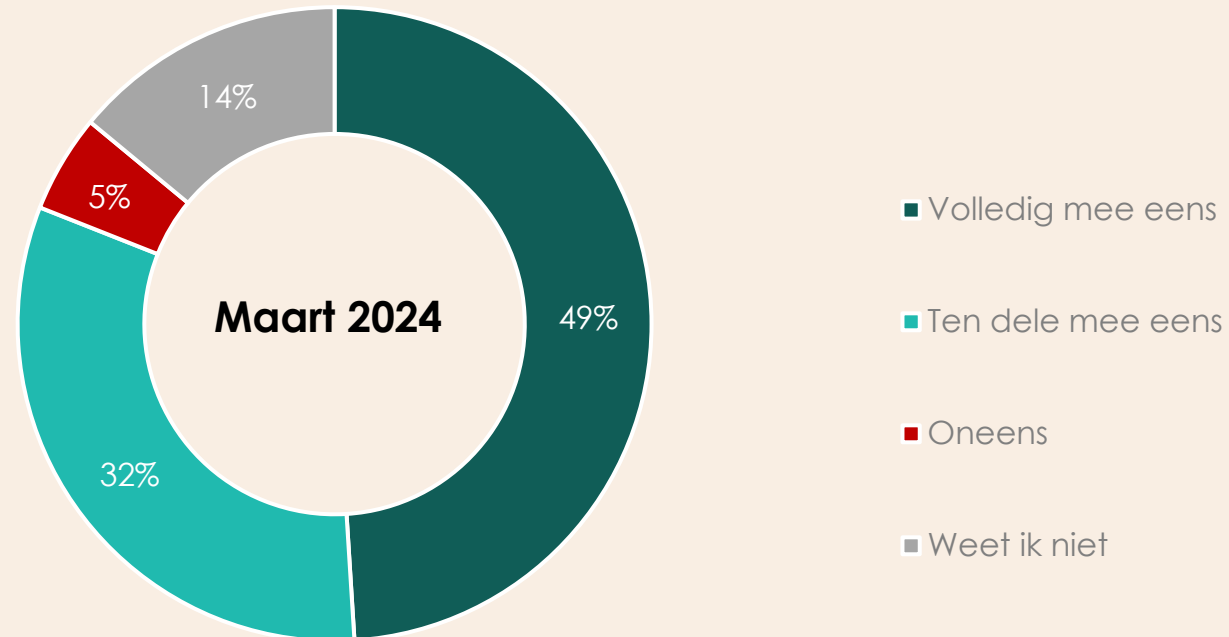

Vraag: Het Noord-Atlantische Verdrag bestaat uit 14 artikelen. Eén van die artikelen, Artikel 5, beschrijft dat een gewapende aanval tegen één of meer van hen in Europa of Noord-Amerika als een aanval tegen hen allen zal worden beschouwd. In hoeverre vindt u het positief/negatief dat een aanval op één wordt beschouwd als een aanval op allen?

Ook als het om een cyberaanval tegen een NAVO-lid gaat, wil bijna de helft van de Nederlanders dat Artikel 5 in werking treedt

Nog eens 32% van de Nederlanders geeft aan dat ze het ten dele met de stelling eens zijn. Een minderheid van 5% is uitgesproken tegen en nog eens 14% geeft aan hier geen mening over te hebben.

Artikel 5 in werking stellen bij een cyberaanval?

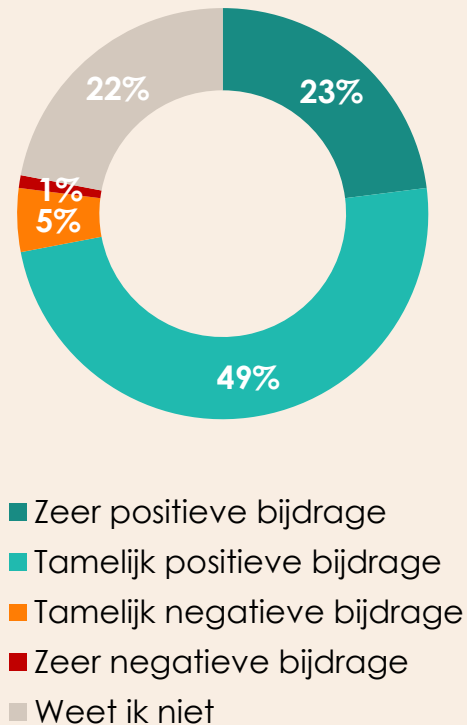

Vraag: Vindt u dat Artikel 5 (een gewapende aanval op één NAVO-lidstaat wordt beschouwd als een aanval tegen allen) ook moet gelden als het gaat om een cyberaanval op één van de NAVO-landen?

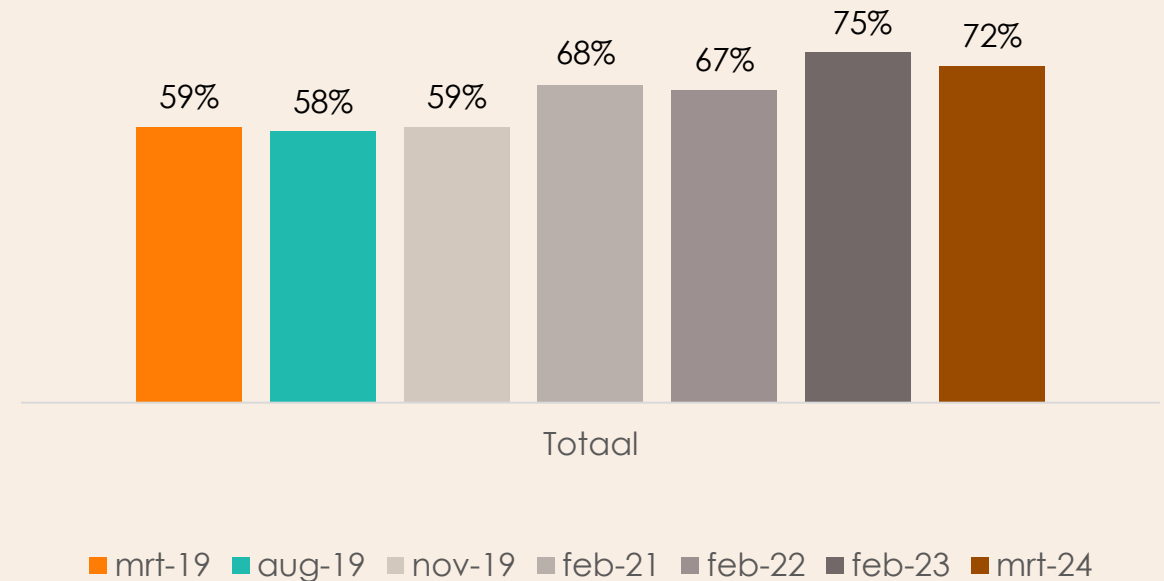
Bijna driekwart vindt dat de NAVO een positieve bijdrage levert aan de relatie tussen de Verenigde Staten en Nederland

Het percentage van het aantal Nederlanders dat vindt dat de NAVO een positieve bijdrage levert aan de relatie met de VS, is sinds 2019 fors gestegen. Van 2023 naar 2024 is er echter een kleine daling van dit percentage zichtbaar.

Positieve bijdrage relatie Nederland en VS

Percentage 'zeer/tamelijk positieve bijdrage' per meting

Vraag: In hoeverre vindt u dat de NAVO een positieve of negatieve bijdrage levert aan de relatie tussen de Verenigde Staten en Nederland?

Meer dan acht op de tien Nederlanders vinden Rusland momenteel het grootste gevaar voor de Europese veiligheid

Nederlanders denken ook minder dan in 2023 (44%) dat Europa in staat is om Rusland op militair gebied het hoofd te bieden, namelijk 42%. Toch zien we een kleine daling van de Nederlanders die het van groot belang vinden om de eigen defensieorganisatie te financieren. Dit was 63% in 2023, en nu 57%.

Perceptie op de Europese veiligheid

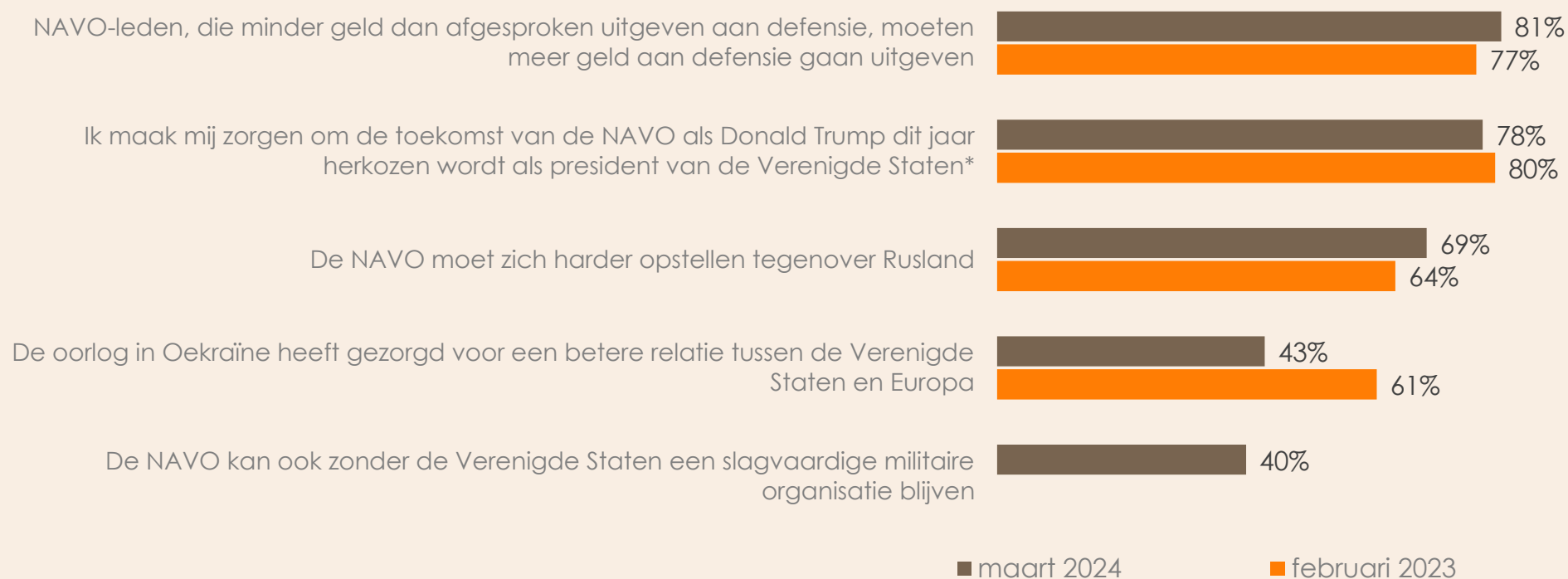

Vraag: In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende uitspraken? (helemaal mee eens/tamelijk mee eens)

Meer dan acht op de tien Nederlanders vindt dat NAVO-leden die minder geld dan afgesproken uitgeven aan defensie meer geld moeten gaan uitgeven

Daarnaast vinden bijna zeven op de tien dat NAVO zich harder moet opstellen tegenover Rusland. Echter is er een sterke afname te zien van Nederlanders die vinden dat de oorlog in Oekraïne gezorgd heeft voor een betere relatie tussen de VS en Europa (61% in 2023 en 43% in 2024).

Relatie tussen de NAVO en de VS

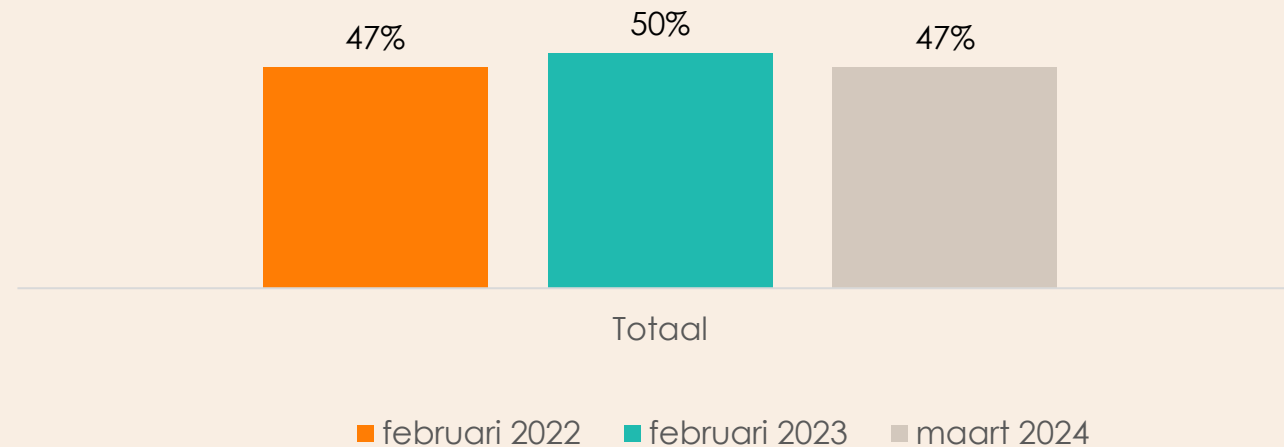
Vraag: In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende uitspraken? (helemaal mee eens/tamelijk mee eens)

*Deze stelling is in februari 2023 als volgt verwoord: Als Donald Trump weer president wordt van de VS, is dat slecht voor de relatie tussen de VS en Europa

Bijna vier op de tien Nederlanders vinden dat Europa minder afhankelijk moet worden van de NAVO

Dit aantal is nagenoeg gelijk gebleven als (vlak) voor de oorlog in Oekraïne.

Europa moet zijn eigen plan trekken en minder afhankelijk worden van de NAVO
(Percentage oneens)

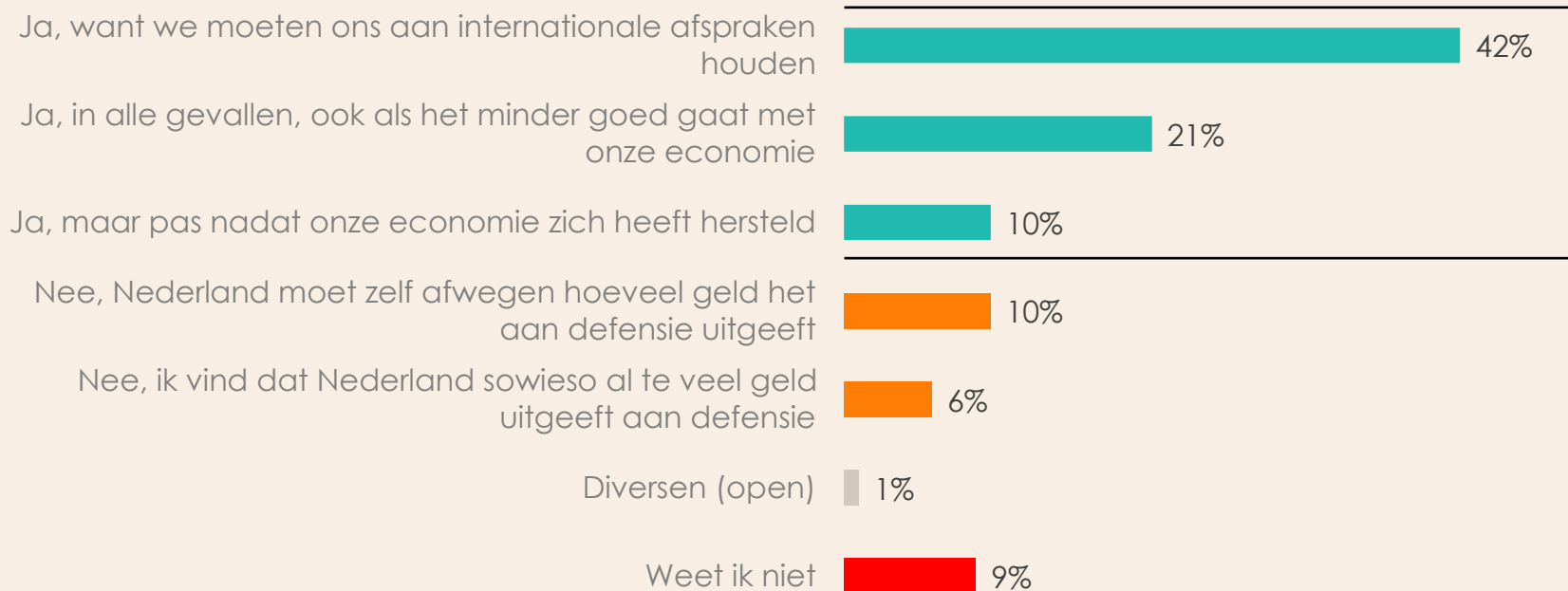

Vraag: In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende uitspraken? (helemaal mee oneens/tamelijk mee oneens)

Bijna driekwart van de Nederlanders vindt dat Nederland meer geld aan defensie moet uitgeven in het geval de dreiging verder toeneemt

16% vindt dat er niet meer geld moet worden uitgegeven aan defensie.

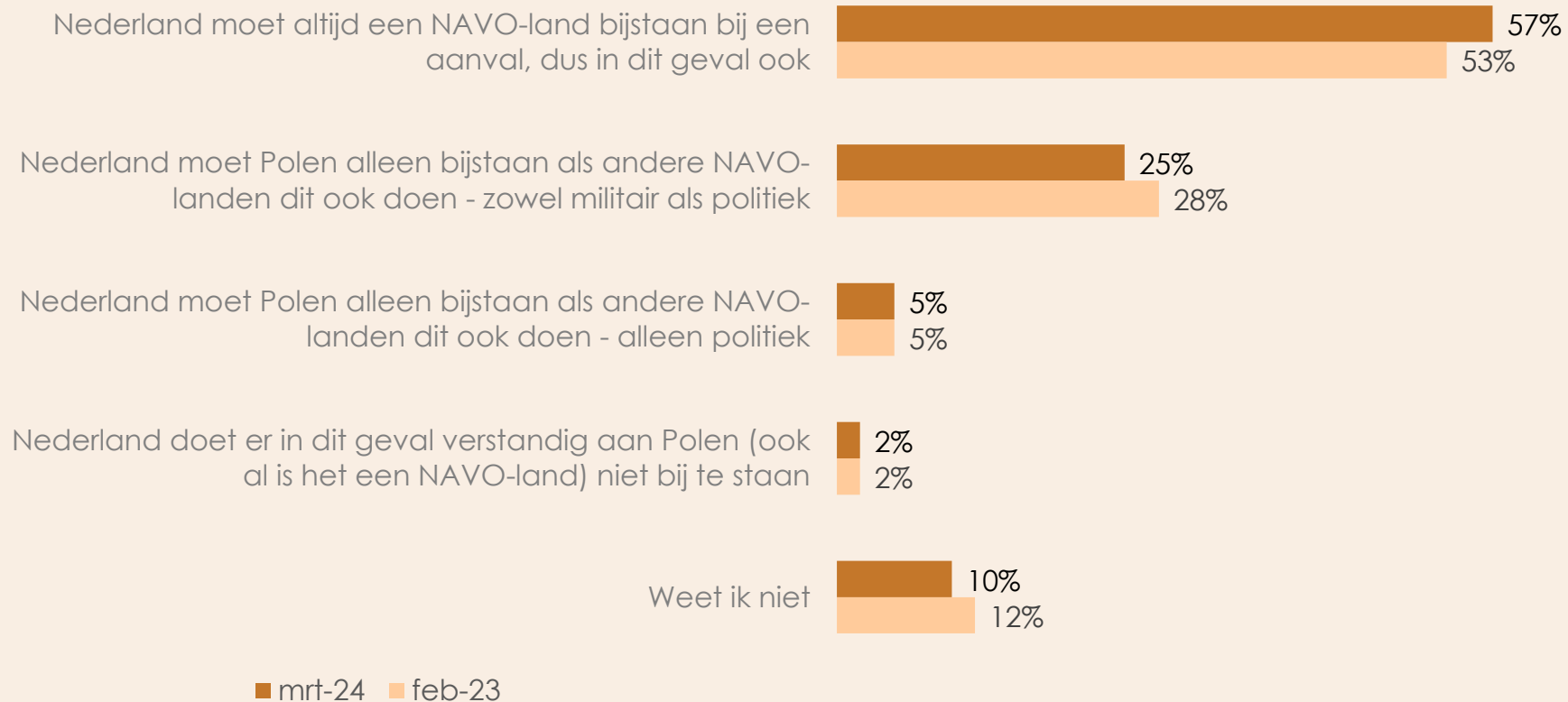
Nederland moet (nog) meer aan defensie uitgeven als de dreiging toeneemt

In totaal vindt **73%** dat Nederland meer moet uitgeven aan defensie als de **dreiging** verder toeneemt (al verschillen de voorwaarden waaronder dit moet gebeuren).

Vraag: de afspraak is dat NAVO-leden minimaal 2% van hun Bruto Nationaal Product moeten uitgeven aan defensie. In 2024 stijgt de begroting voor Defensie naar € 21,4 miljard. Dit is 1,95% van het bbp. Vindt u dat Nederland als NAVO-lidstaat nog méér geld aan defensie moet uitgeven als de dreiging verder toeneemt?

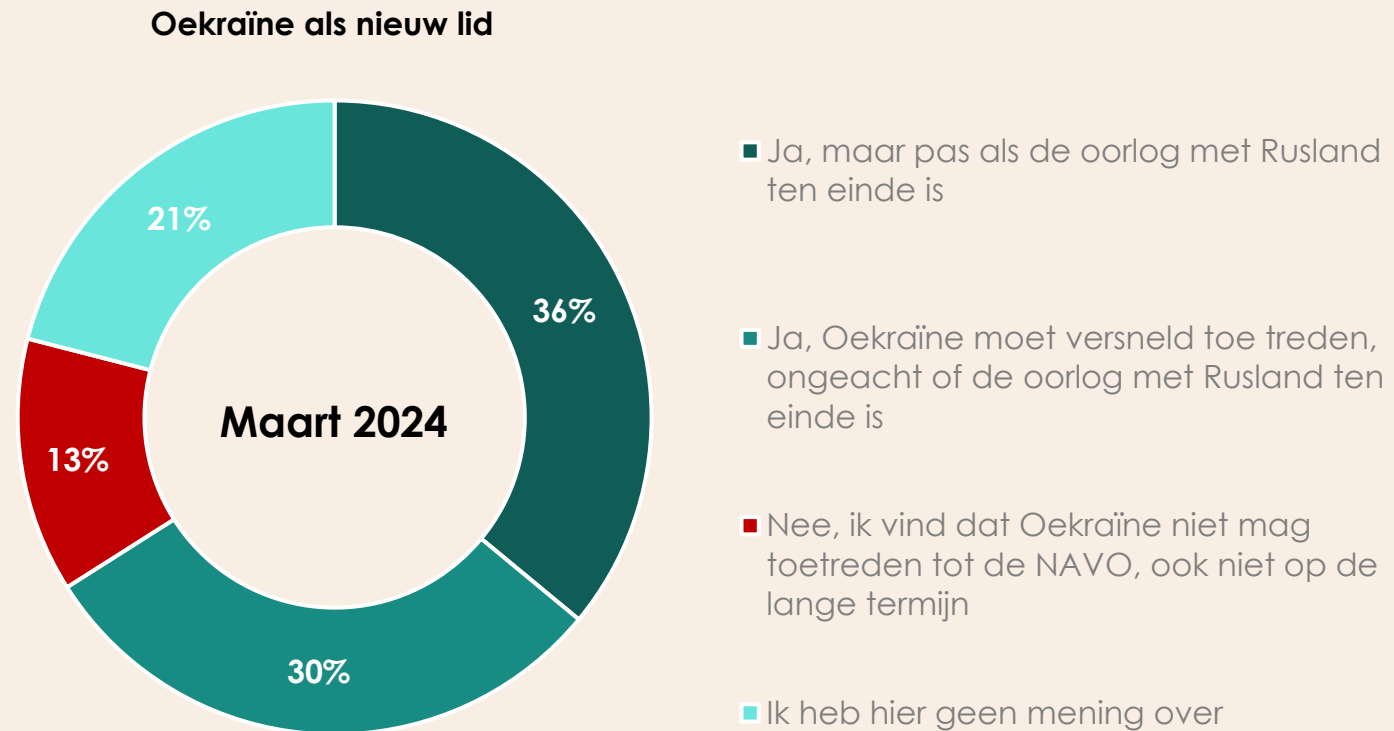
Meer dan de helft van de Nederlanders vindt dat Nederland altijd een NAVO-lid, dus ook Polen, moet bijstaan in het geval van een aanval

Vraag: Volgens het NAVO-verdrag moet Nederland een ander NAVO-land bijstaan in het geval van een gewapende aanval op dat land. Stel: NAVO-land Polen wordt door het Russische leger binnengevallen. Welke van onderstaande antwoorden komt dan het dichtst in de buurt van uw mening?

De grootste groep vindt dat Oekraïne pas mag toetreden tot de NAVO als de oorlog met Rusland ten einde is, voor drie op de tien mag Oekraïne nu al toetreden

In totaal vindt 66% van de Nederlanders dat Oekraïne (al dan niet versneld) toe mag treden tot de NAVO.

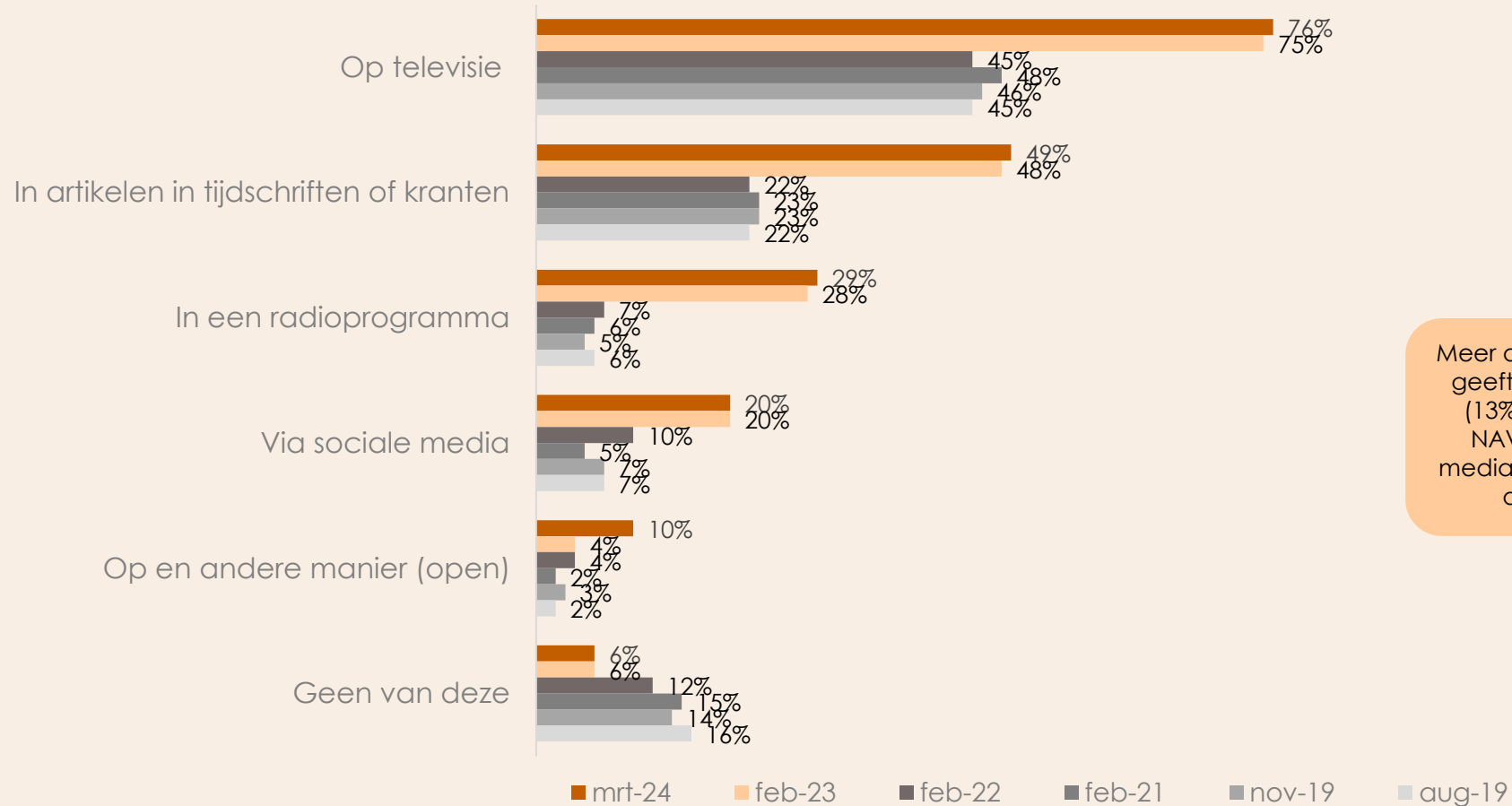
Vraag: In september 2022 heeft Oekraïne om een (versnelde) toetreding tot de NAVO gevraagd. Vindt u dat Oekraïne, al dan niet versneld, toe mag treden tot de NAVO?

3. NAVO in de media

Meer dan negen op de tien Nederlanders hebben via de media iets over de NAVO vernomen, met als belangrijkste informatiebronnen televisie en artikelen

Er is sinds 2023 een enorme toename aan (media-)aandacht voor de NAVO geweest, zoals op de televisie en radio als in de (online) nieuwsmedia en kranten.

Meer dan de helft van de Nederlanders geeft aan de afgelopen tijd dagelijks (13%) of wekelijks (44%) iets over de NAVO te hebben vernomen in de media. In de meeste gevallen is dat via de televisie (zie grafiek links).

Vraag: Waar leest, hoort of ziet u wel eens iets over de NAVO? | Hoe vaak leest, hoort of ziet u gemiddeld wel eens iets over de NAVO? | Volgend jaar, in 2025, vindt in Nederland een grote, internationale NAVO top plaats. Wist u dat?

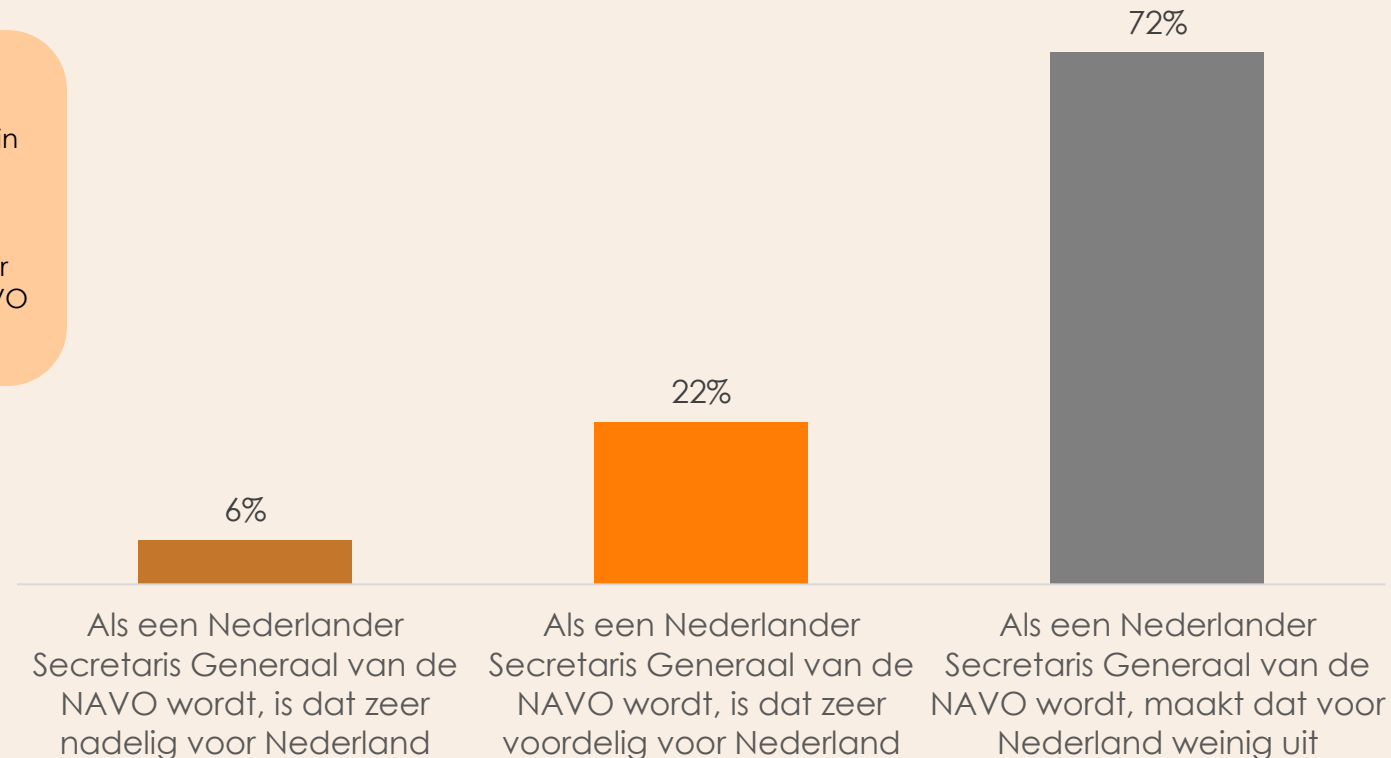
4. Nieuwe vragen

Voor ruim zeven op de tien Nederlanders heeft Nederland er niet een direct belang of voordeel bij als een Nederlander de SG van de NAVO wordt

Welke uitspraak komt het dichtst in de buurt van uw mening?

Kennis: de mate waarin men de NAVO kent, heeft impact op de mate waarin Nederlanders wel of geen voordeel zien in een Nederlander als SG van de NAVO. Nederlanders die de NAVO kennen, en weten waar de organisatie voor staat, vinden het veel vaker een voordeel voor Nederland (24%) dan mensen die de NAVO alleen van naam kennen (16%).

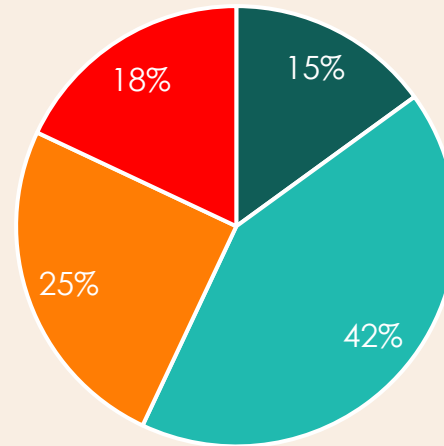

Vraag: Welke uitspraak komt het dichtst in de buurt van uw mening?

Bijna zes op de tien Nederlanders (57%) weten niet wat de functie van Secretaris generaal van de NAVO precies inhoudt

Premier Rutte wordt als toekomstig Secretaris Generaal de hoogste *militaire opperbevelhebber* van de NAVO

Kennis: dat de SG van de NAVO is niet de hoogste militaire opperbevelhebber is, weet 18% van de Nederlanders met zekerheid te zeggen. Er is echter geen significant verschil tussen Nederlanders die zeggen precies te weten waar de NAVO voor staat en de groep Nederlanders die aangeeft de NAVO alleen van naam te kennen. Ergo: de zelf ingeschatte kennis is soms lager dan in werkelijkheid het geval is.

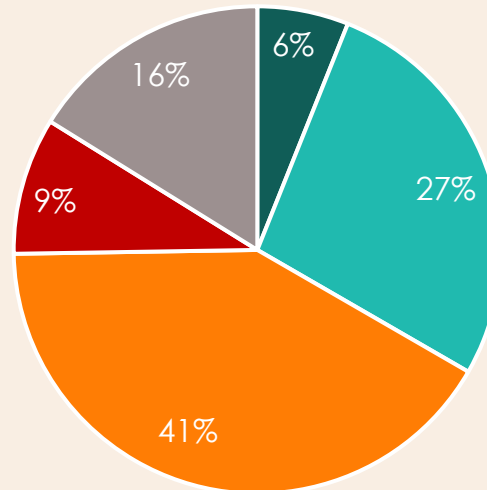
- Ik weet zeker dat dit waar is
- Ik denk dat dit waar is, maar ik twijfel
- Ik denk dat het niet waar is, maar ik twijfel
- Ik weet zeker dat dit niet waar is

Vraag: Premier Rutte wordt als toekomstig Secretaris Generaal de hoogste militaire opperbevelhebber van de NAVO. Klopt deze uitspraak, volgens u?

Een derde van de Nederlanders dicht premier Rutte een grote kans toe om SG van de NAVO te worden

Hoe groot is de kans dat Premier Rutte de toekomstig Secretaris Generaal van de NAVO wordt?

Kennis: Nederlanders die zeggen precies te weten waar de NAVO voor staat, schatten de kans dat demissionair premier Rutte de SG van de NAVO wordt, lager in dan mensen die de NAVO alleen van naam kennen (56% schat de kans (zeer) laag in versus 39% van de mensen die de NAVO alleen van naam kennen).

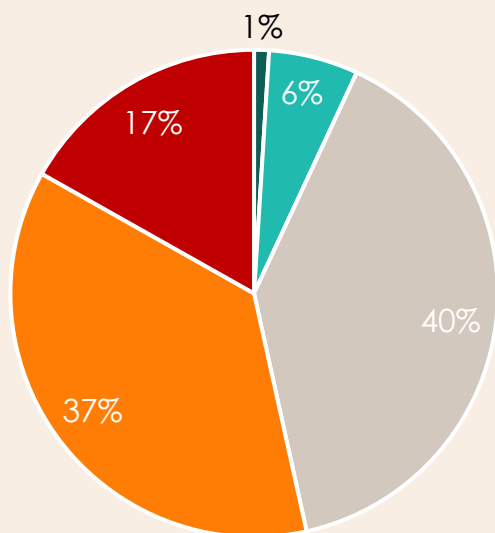

- Een zeer grote kans
- Een grote kans
- Een kleine kans
- Een zeer kleine kans
- Ik kan dit niet goed inschatten

Vraag: Hoe groot is de kans dat Premier Rutte de toekomstig Secretaris Generaal van de NAVO wordt?

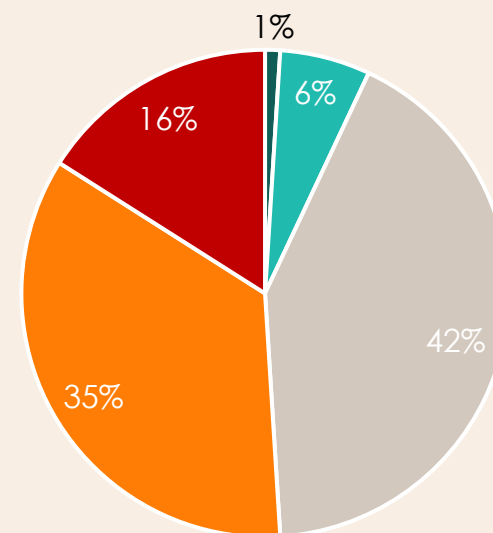
Slechts een minderheid van de Nederlanders is goed voorbereid op een eventuele oorlog (7%), een zelfde aantal denkt dat Nederland als land goed voorbereid is

Hoe goed is Nederland voorbereid op een oorlog?

- Zeer goed voorbereid
- Goed voorbereid
- Niet goed of slecht voorbereid
- Slecht voorbereid
- Zeer slecht voorbereid

Hoe goed bent u voorbereid op een oorlog?

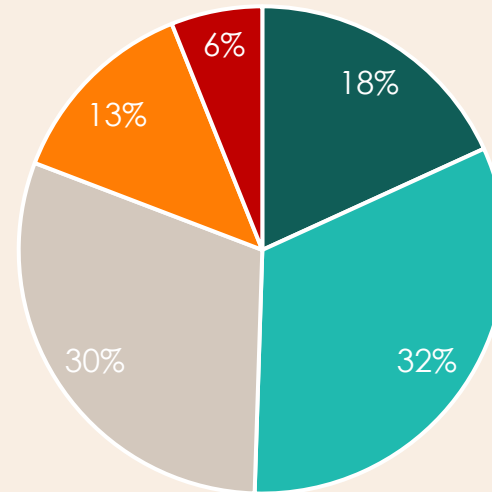

- Zeer goed voorbereid
- Goed voorbereid
- Niet goed of slecht voorbereid
- Slecht voorbereid
- Zeer slecht voorbereid

Vraag: In welke mate is Nederland als samenleving voorbereid op de gevolgen van directe betrokkenheid bij een oorlog, volgens u? | In welke mate bent u persoonlijk voorbereid op de gevolgen van directe betrokkenheid bij een oorlog?

De helft van de Nederlanders vindt de invoer van een vorm van dienstplicht een (zeer) goed idee

Draagvlak voor het invoer van een vorm van dienstplicht

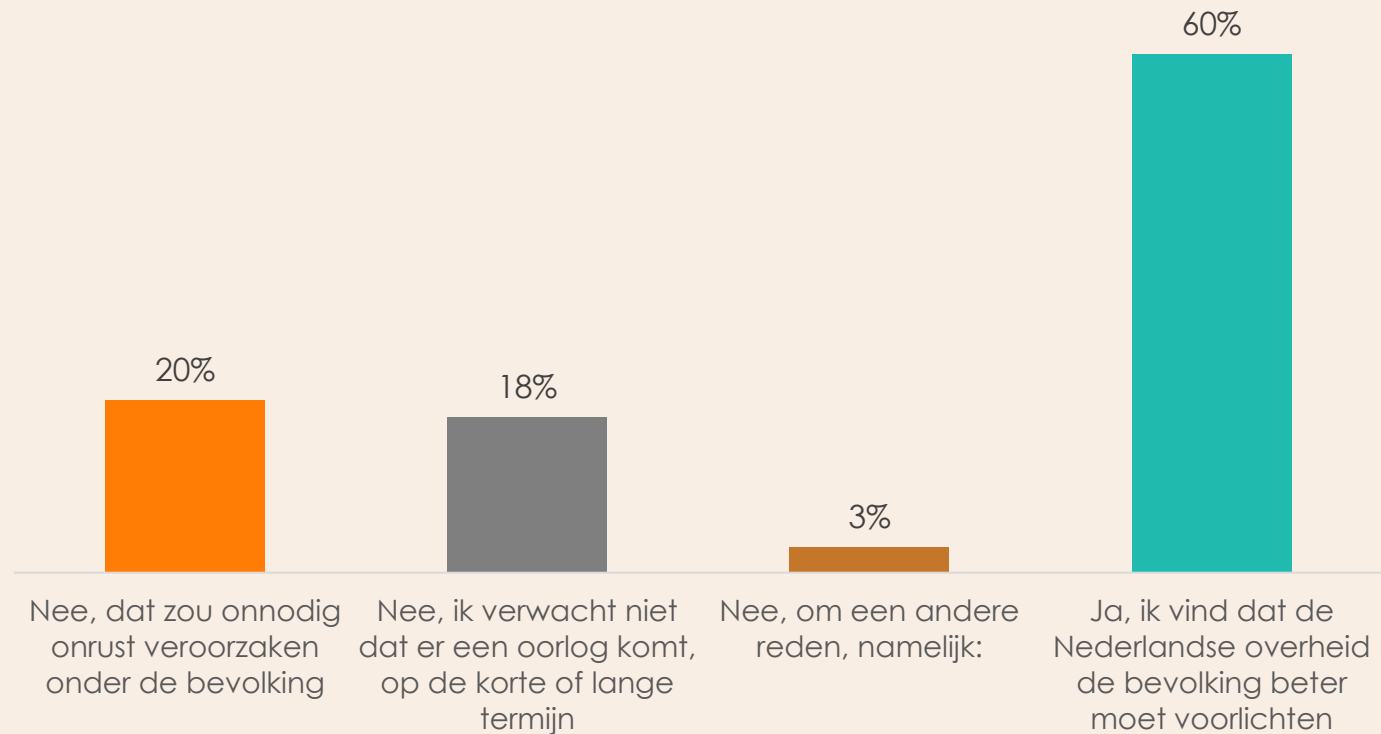
Kennis: Nederlanders die zeggen precies te weten waar de NAVO voor staat, zijn vaker voor de invoering van een vorm van dienstplicht dan Nederlanders die de NAVO alleen van naam kennen (52% versus 44%).

- Een zeer goed idee
- Een goed idee
- Geen goed of slecht idee
- Een slecht idee
- Een zeer slecht idee

Vraag: Sommige mensen vinden dat Nederland een vorm van dienstplicht weer moet invoeren om weerbaar te zijn tegen mogelijke militaire dreigingen. In welke mate vindt u dit een goed of een slecht idee?

Een ruime meerderheid vindt dat de Nederlandse overheid de bevolking beter moet voorlichten over de gevolgen van een mogelijke oorlog

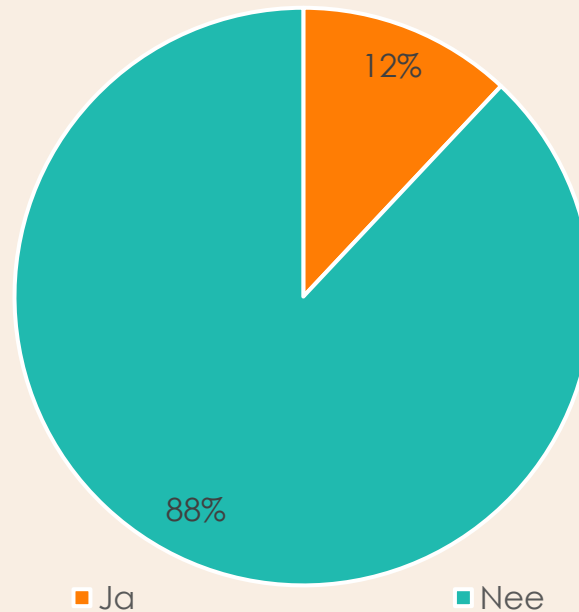
Vindt u dat de Nederlandse overheid de bevolking beter voorlichten over de mogelijke gevolgen van een oorlog?

Vraag: Vindt u dat de Nederlandse overheid de bevolking beter moet voorlichten over de mogelijke gevolgen van een oorlog?

Iets meer dan een op de tien Nederlanders weet dat er in 2025 een grote NAVO top in Nederland wordt gehouden, de meerderheid weet dit (nog) niet

Bekendheid NAVO top 2025

Kennis: Nederlanders die zeggen precies te weten waar de NAVO voor staat, weten vaker dan Nederlanders die de NAVO alleen van naam kennen dat er in 2025 een grote NAVO top in Nederland wordt gehouden (15% versus 4%).

Vraag: Volgend jaar, in 2025, vindt in Nederland een grote, internationale NAVO top plaats. Wist u dat?

5. Onderzoeksverantwoording

Onderzoeksverantwoording

Onderzoek	Kennis en houding ten aanzien van de NAVO
Doel onderzoek	Kantar Public heeft in opdracht van de Atlantische Commissie onderzoek gedaan naar de kennis en houding van Nederlanders ten aanzien van de NAVO. In het kader van dit onderzoek zijn zeven metingen uitgevoerd.
Steekproefbron	Respondentenpanel NIPObase
Steekproefgrootte	Elke meting is een onafhankelijk sample representatief getrokken voor geslacht, leeftijd, opleiding, grootte huishouden, regio en stemgedrag. De resultaten van elke meting zijn terug gewogen naar de ideaalkenmerken van de steekproef zodat de resultaten van het onderzoek representatief zijn voor de Nederlandse bevolking (18+).
Respons	Meting 1: bruto 1650; netto n=979 (respons: 59%) Meting 2: bruto 1650; netto n=922 (respons: 56%) Meting 3: bruto 1650; netto n=953 (respons: 58%) Meting 4: bruto 1650; netto n=984 (respons: 60%) Meting 5: bruto 1650; netto n=1.002 (respons: 61%) Meting 6: bruto 1650; netto n=1.100 (respons 67%) Meting 7: bruto 1.650; netto n=1.125 (respons 68%)
Veldwerkperiode	Meting 1: maart 2019 Meting 2: augustus 2019 Meting 3: november 2019 Meting 4: februari 2021 Meting 5: februari 2022 (afgerond voor de Russische inval in Oekraïne op 24 februari 2022). Meting 6: februari 2023 (van 23 januari tot en met 1 februari). Meting 7: maart 2024 (van 13 tot en met 18 maart).
Methode	Computer Assisted Web Interviewing (online)
Vragenlijstlengte	Gemiddeld 8 minuten

Uitleg statistische begrippen

Significante verschillen

Bij het lezen van het rapport zijn enkele belangrijke begrippen van belang. Zo wordt alleen over verschillen (tussen doelgroepen of antwoorden) gesproken als het om significante verschillen gaat. Een significant verschil betekent dat het verschil groter is dan door het toeval verklaard kan worden. Dit zijn dus verschillen die relevant zijn om te rapporteren. Het kan dus zijn dat er in het rapport geringe verschillen niet worden gerapporteerd omdat deze niet significant zijn en dus toevallig kunnen zijn. Er is bij de data analyse uitgegaan van een betrouwbaarheidsmarge van 95%.

Afrondingsverschillen

Bij enkelvoudige vragen kan het zijn dat de percentages niet helemaal optellen tot 100%. Soms kunnen antwoorden optellen tot 99% of tot 101%. Het betreft hier afrondingsverschillen die in deze rapportage niet altijd zijn gecorrigeerd. Bij vragen waarbij meer antwoorden mogelijk zijn, tellen de antwoorden logischerwijze op tot meer dan 100%.

Doorvragen

Onderaan elke slide staat steeds de exacte vraagstelling vermeld. De meeste vragen zijn gesteld aan alle deelnemers van het onderzoek (n=1.125). Als het een doorvraag betreft waarbij een specifiek gedeelte van de deelnemers heeft geantwoord, staat het aantal respondenten bij de grafiek vermeld.

